

gionali concilio cœpta, nullo plenario terminata sunt : id autem fiducia securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi, universalis Ecclesiæ consensione roboratum est. Verumtamen si quis forte me in eo concilio constitutum, ubi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, urgeret ut dicerem quid ipse sentirem : si eo modo affectus essem, quo eram cum ista dictarem ; nequaquam dubitarem habere eos Baptismum, qui ubicumque, et a quibuscumque, illud verbis evangelicis consecratum, sine sua simulatione, et cum aliqua fide accepissent : quanquam eis ad salutem spiritualem non prædesset, si charitate caruissent, qua catholicæ insererentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum (I Cor. xiii, 2). Sicut jam præteritis majorum statutis, non dubito etiam illos habere Baptismum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est, *Ex nobis exierunt* (I Joan. ii, 19). Ubi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicre et mimice et joculariter ageretur, utrum approbandus esset Baptismus qui sic daretur ; divinum iudicium per alicujus revelationis oraculum, concordî oratione et impensis supplicii devotione gemitibus implorandum esse censerem : ita sane ut post me dicturos sententias, ne quid jam exploratum et cognitum afferrent, humiliter expectarem : quanto magis ergo nunc sine præjudicio diligentioris inquisitionis, vel majoris auctoritatis, illud dixisse accipiendus sum ?

CAPUT LIV.— 405. Sed jam, ut existimo, tempus est hos etiam libros de quæstione Baptismi debito sine concludere : ubi nobis ostendit Dominus Deus noster per pacificum episcopum Cyprianum, et illos qui ei consenserunt, quantum sit catholica unitas diligenda, ut in eo quod aliter sapiebant, donec id quoque Deus revelaret (*Philipp. iii, 15*) ; tolerarent potius diversa sentientes, quam se ab eis nefario schismate separarent : ubi Donatistarum prorsus ora clauduntur, etiamsi de Maximianistis nihil dicamus. Si enim mali bonos in unitate contaminant, nullam jam Ecclesiam, cui sociaretur, vel ipse Cyprianus invenit. Si autem mali bonos in unitate non maculant, nullam causam separationis sacrilegus donatista proponit. Baptismum autem si habent et tradunt alii tam multi qui operantur opera carnis, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt (*Galat. v, 19-21*) ; habent ac tradunt et hæretici, qui inter illa opera numerati sunt, quod quia recedendo non amiserunt, et tradere manendo potuerunt : sed tam infructuose atque inutiliter tales talibus, quam et illi cæteri pares eorum ¹, in eo quod regnum Dei non possidebunt. Et quemadmodum illis correctis Baptisma non incipit adesse quod deerat, sed prodesse quod inerat ; sic et hæreticis. Unde Cyprianus, et qui cum eo senserunt, catholicæ Ecclesiæ, quam noluerunt præcidere, non potuerunt præscribere. Quod vero aliter sapuerunt, non expavescimus, quia cum eis veneramur et Petrum : quod autem ab unitate non recesserunt, gaudemus, quia cum eis ædificamur in petra.

¹ In vetere codice Corbeiensi et in aliis Mss. prope omnibus, *patres eorum*.

ADMONTIO IN SUBSEQUENTES LIBROS.

Post libros de Baptismo proximus est in Retractationum serie, liber cujus titulus, *Contra quod attulit Centurius a Donatistis*. Cui libro, si nunc exstaret, suus hic ante opuscula contra Petilianum locus tribueretur.

Petilianus in Donati parte episcopus, advocatus forensis antea fuerat ; quo in munere se Paracleti nomen promeruisse jactitabat, teste Augustino in hujus operis libro 3, cap. 16. Ipsum Cirtæ, seu (quæ eadem in Numidia civitas erat) Constantinæ, cum catholicus catechumenus esset, natus de parentibus catholicis, raptum fuisse a Donatistis, et per vim ab iis baptizatum, nolentemque ordinatum, dicit idem Augustinus in sermone de Gestis cum Emerito, necnon hic, lib. 2, cap. 104. Evasit postmodum Petilianus partis Donati defensor acerrimus, fuitque unus e septem episcopis delectis, qui in Carthaginensi collatione adversus Catholicos totidem episcopos disputarunt.

Is multo ante eandem collationem scripsit illas Donatianis presbyteris et diaconibus contra Catholicos litteras, quæ subsequentibus libris tribus confutantur. Primo libro aggreditur Augustinus epistolæ Petiliani primam partem, quæ sibi, cum in ecclesia Constantiniensi esset, oblata fuit ; *Absentio*, ut in libri exordio legitur *præsente et Fortunato ejus Ecclesiæ episcopo*. Ubi pro *Absentio*, forte legendum *Alypio*, quo id referatur ad eandem ipsam occasionem, qua simul concurrentes iidem episcopi, Fortunatus, Alypius et Augustinus, Epistolam 53 inter Augustinianas, quæ ad annum circiter 400 revocatur, Generoso scripserunt communibus verbis, cum nonnulla ibidem, cap. 1, de Constantiniensis episcopi donatistæ epistola mentione. Librum secundum, quo totam postea receptam Petiliani epistolam refellit Augustinus, scribebat sedente Romæ Anastasio, ut patet ex capite 51 ; aut saltem Anastasii obitu, qui in die aprilis vigesima septima anni 402 incidit, nondum sibi comperto. Tertium tandem, visa aliquanto post responsione sive secunda Petiliani epistola, librum ad ipsam convellendam fecit.

Advertit Baronius dictum ab Augustino hic, libro 2, cap. 20: *Nullam quidem legem ab imperatoribus datam, ut occideremini, recolo*: et concludit elaboratos hosce libros ante Honorii legem die aprilis vigesima quinta, anno, ut putat, 398 datam, qua capitale supplicium adversus inferentes injuriam in personas et loca sacra decernitur. Sed contra Augustinus, et libro 1, cap. 9, non obscure significat scribere se post mortem Optati Gildoniani, quæ sub anni 398 finem contigit, et libro 2, cap. 92, n. 210, aliam de auferendis idolis, quæ anni 399 est, Honorii legem aperte indicat. Non ergo recolebat priorem illam anni 398 legem, fortean quæ eam in Africa contra Donatistas executioni demandatam nunquam viderat. Præterquam quod an ea lex ad Donatistas spectaverit, fueritque anno 398 promulgata, non satis liquet. Ut ut est, existimare par est, his libris locum in Retractationibus non temere ab Augustino assignatum post opuscula quædam sua, quæ anno 400 aut anno 401 composuit.

In subsequentes libros vide præterea lib. 2, cap. 25, Retractationum, tom. 1, col. 640, a verbis, Antequam finirem, usque ad verba, Litteras tuas, col. 641. M.

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

CONTRA

LITTERAS PETILIANI DONATISTÆ

CIRTENSIS EPISCOPI

Libri tres.

LIBER PRIMUS^(a).

Scriptus forma epistolæ ad Catholicos directæ, in qua primæ partes epistolæ Petiliani, quam ipse ad suos scripserat, refelluntur.

Dilectissimis fratribus ad nostræ dispensationis curam pertinentibus, AUGUSTINUS, In Domino salutem.

CAPUT PRIMUM. — 1. Nostis nos sæpe voluisse Donatarum hæreticorum sacrilegum errorem in notitiam manifestam, non tam ex nostro, quam ex ipsorum ore¹ producere, atque convincere: unde factum est ut ad nonnullos etiam primates eorum litteras daremus, non quidem communicatorias, quibus se jam in præteritum indignos a catholica Ecclesia dissentiendo fecerunt; nec tamen contumeliosas, sed pacificas: ut nobiscum quæstione discussa, quæ illos ab orbis terrarum sancta communione dirupit, considerata veritate corrigi vellent; nec majorum suorum animosam perversitatem pertinacia stultiore defenderent, sed ad fructum charitatis radici catholicæ redirentur. Sed quoniam scriptum est, *Cum his qui ode-*

runt pacem, eram pacificus (Psal. cxix, 7); ita illi respuerunt litteras meas, sicut ipsam pacem, cui per eas consulebatur, oderunt. Nunc vero cum essem in ecclesia Constantiniensi, Absentio¹ præsentem, et collega meo Fortunato ejus episcopo, obtulerunt mihi fratres epistolam, quam ad suos presbyteros ejusdem schismatis episcopum dedisse dicebant, sicut earumdem quoque litterarum prætendebat inscriptio. Quam cum legissem, ita miratus sum quod primis verbis suis totam partis suæ communionem radicitus amputavit, ut nollem credere illius hominis esse litteras, quem solet fama prædicare, quod inter eos doctrina atque facundia maxime excellat. Sed quia me legente aderant quidam qui ejus sermonis cultum ornatumque cognoscerent, mihi persuadere cœperunt, omnino ejus esse illud eloquium. Ego tamen cujuslibet esset, refellendum putavi, ne quisquis ea scripsit, aliquid

¹ Editi, *opere*. Sed melius veteres codices, *ore*.

¹ Forte, *Alypio*.

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

Libros contra Litteras Petiliani contulimus cum Gallicanis quatuor manuscriptis, Floriacensi, Beccensi, Pratellensi et Cygirannensi seu S. Cygiranni, cum editis Am. Er. et Lov. Consulimus etiam varias lectiones Belgicorum codicum per Lovanienses collectas.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess., t. 1, memoratas. M.

(a) Scriptus circiter annum Christi 400.